

**Linda Bustrem
Knausgö**

**Dobro došla
u Ameriku**

Preveo sa švedskog
Nikola Perišić

■ Laguna ■

Naslov originala

Linda Boström Knausgård

VÄLKOMMEN TILL AMERIKA

Copyright © Linda Boström Knausgård, 2016

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje,

LAGUNA

Published by agreement with Copenhagen Literary Agency ApS, Copenhagen.

Serbian edition published by arrangement with Agentia Literara Livia Stoia.

The cost of this translation was defrayed by a subsidy from the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged.

Sa zahvalnošću ističemo da je prevod ovog dela svojom subvencijom omogućio Švedski umetnički savet.

KULTURRÅDET

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**Dobro došla
u Ameriku**

Mnogo je već prošlo otkako sam prestala da govorim. Svi su se privikli. Mama, brat. Tata mi je umro, pa ne znam šta bi on rekao. Možda je i nasledno. U mojoj porodici nasleđe je snažno. Neumoljivo. Obavezno se prenosi sa kolena na koleno. Možda sam sve vreme nosila ćutanje u sebi. Ranije sam govorila netačne stvari. Rekla bih da sunce sija kada pada kiša. Da je ovsena kaša zelena kao trava i da ima ukus zemlje. Govorila sam da je škola nalik na svakodnevni silazak u potpunu tminu. I da do samog kraja dana moram da se držim za gelender. Šta sam radila kada se škola završila? Nisam se igrala sa svojim bratom, jer se on zaključavao u svoju sobu sa muzikom. Zakatančio bi vrata. Mokrio u flaše koje je držao tamo. Specijalno u tu svrhu.

Ćutanje ne pravi nikakvu razliku. Nemojte misliti da je tako. Nemojte misliti ni da će se ujutru pojaviti sunce, jer u tako nešto ne možete biti sigurni. Ne koristim svesku koju mi je mama dala. Za slučaj da poželiš nešto da poručiš, rekla mi je. Ta sveska je bila neka vrsta pristanka. Prihvatila je moje ćutanje. Ostavila me je na miru. Sigurno će proći. Možda će proći.

Prelazila sam rukom duž prozorskog okvira i crtala u prašini koja mi se gomilala u šaci. Nacrtala bih jednu jelku i jednog Deda Mraza. Bilo je to jedino što mi je padalo na pamet. Misli su mi dolazile strašno polako, i izražavale se strašno šturo: peleti, hleb, prašina.

Jesam li pomenula da smo živeli u stanu? Nismo imali nikakvog dodira sa prirodom, ne računajući park u kom sam videla svog prvog egzibicionistu. Sedela sam na penjalici, a on je stao ispod mene i pokazao mi se ceo. Sasvim je skinuo pantalone. Ud mu je bio krut i ljubičast. Dobro sam osmotrila boju.

Imala sam drugare, ali oni više nisu tu. Odlaze u druge stanove otkako je počelo to sa ćutanjem. Ranije je kod nas sve vreme bilo klinaca. Moja mama je bila neobuzdana. Kod nas ste smeli da udarate pakovima u dvostruka vrata sa ogledalima. Napravili smo rampu za skejtbord uz policu za knjige, a stan

je bio toliko prostran da smo se okolo vozili na koturaljkama. Na parketu su ostajali zarezi, ali deca se moraju igrati. Sada je tišina. Ipak ima razlike.

Prestala sam da govorim kada je previše mesta u meni zauzeo rast. Bila sam uverena kako ne mogu istovremeno da govorim i rastem. Možda sam dotad bila jedna od onih koji predvode druge. Bilo je lepo prestati sa tim. Jer trebalo je stalno imati u vidu toliko njih. I ispunjavati toliko snova. Poželi nešto od mene, umela sam da kažem. Ali nikada nisam bila u stanju da ispunim nijednu želju. Barem ne stvarno.

Mogla sam da pričam o svojoj majci. Ali sam ćutala. Nisam želela njene plavokose osmehe. Njenu lepo doteranu kosu. Njenu želju da budem lepa devojčica. Za nju je lepota bila nešto posebno. Važna osobina koju gajite poput cveća. Posejete seme, zalivate je, i posmatrate kako raste. Mogla sam da postanem nalik njoj. Neprijatno nalik njoj, koja dopadljiv izgled smatra svojim pravom. Ali meni je nešto nedostajalo. Nisam bila nezaustavljiva sila. Bila sam zaražena sumnjom. Nje je bilo svuda. Smestila se negde u kičmenoj moždini i odatle se širila. Osećala sam kako se sumnja obrušava na mene. Bilo je tu dana, noći, zalazaka sunca ogrezlih u sumnju.

Nisam ništa pisala u svesku, ali sam ipak uvek znala gde se sveska nalazi. Premestila sam je sa vrha

ormana na mesto ispod jastuka, pa je vratila u orman. Neki put bih je stavila iza toaletne šolje, ako mi zatreba da pišem baš na tom mestu.

Tata je mrtav. Jesam li to rekla? Ja sam kriva za to. Glasno sam se molila Bogu da umre, i umro je. Jednog jutra je ležao u krevetu sav ukočen. Dakle, moj govor je imao toliku moć. Možda to sa rastom uopšte nije tačno? Možda sam prestala da govorim zbog toga što mi se želja obistinila. Obično mislite kako želite da se ono što ste poželeti stvarno i dogodi. Ali to ne želite stvarno. Nikada ne želite da vidite svoje želje ostvarene. To remeti red. Onaj red koji zapravo želite. U stvari priželjkujete da se razočarate. Želite da budete povređeni i borite se za opstanak. Želite da dobijate pogrešne poklone za rođendan. Moglo bi vam se učiniti da želite da dobijete ono što ste zamislili, ali zapravo to ne želite.

Dani i noći su jedni drugima nalik. Ćutanje umekšava obrise, pa sve prekriva nekakva izmaglica. Možemo to nazvati polumrakom. Ili ga možemo nazvati kako god hoćemo.

Ranije sam često išla sa mamom u pozorište. Više ne idem. Čujem je kada odlazi i čujem je kada se vraća. Poslednji put kada sam je videla na sceni, igrala je neku palu boginju slobode koja je migrantima želela dobrodošlicu u Ameriku. Bila je ćelava, a krhotina

ogledala joj je virila iz čela. Baklju je izgubila. Obožavala sam to. Mislim, kako je izgledala. I njene kri-ke koji su grmeli scenom. Dobro došli u Ameriku. Dobro došli u Ameriku.

Događalo se da poželim da baš te reči zapišem u vesku. Ali bih se zaustavila. Trebalo je biti strog. I ne slediti porive koji besne uzduž i popreko kroz glavu, kao u nekim tunelčićima oivičenim svetlošću. Videla sam misli. Bilo ih je na sve strane. Spuštale su se u telo, kružile i kružile oko srca, poigravale se srčanim mišićem, pritiskale ga. Sa tim mislima nisam mogla ništa da uradim.

Ranije sam pevala u školskom horu. Nastavnica muzičkog se zvala Hildegard. Bila je iz Austrije. Kada bih samo umela da pevam kao ti, napisala je u knjizi koju sam dobila kao nagradu na završetku jedne školske godine. Ona je pevala zaista loše. Piskavo i prodorno. Ali znala je sve glasove. Pevala sam u crkvi, sama. *The sun is shining, the grass is green, the orange and palm trees sway, there's never been such a day in Beverly Hills, L.A. But it's December the twenty-fourth, and I am longing to be up north.** Bila sam toliko nervozna da sam se tresla, ali dobro je prošlo. A mama mi je rekla da nervoza uhvati svakoga.

* Stihovi iz pesme „Beli Božić“ kompozitora Irvinga Berlina. (Prim. prev.)

Tata mi se obratio u snu. Da li ti se pokvario organ za govor?, pitao je. Nije, tata. Ali reči su tako teške. Tako je teško razbacivati ih okolo.

I šta je još rekao? Devojčice moja. Sa tobom nikada nije bilo problema. Ne, tata, odgovorila sam. Sa mnom nikada nije bilo problema.

Bilo mu je potrebno da ga neko umiri. Iako je bio pokojni. Među živima i mrtvima nema nikakve razlike.

Pokušavala sam da ga držim na odstojanju. Ignorirala sam njegovu pitanja, ali on je bio svuda, baš kao i u životu. Za otadžbinu, rekao bi i dopunio čašu. Za staricu koja više nema nijednog zuba u glavi.

Bilo je tako jednostavno. Mama kaže da je u pitanju bilo odbijanje. I da sam želela da život struji oko mene, umesto da stanem u sredinu i pustim da me obuzme kao sve druge. Sada sam joj se manje sviđala, ali to samo po sebi nije bilo ništa neobično. I ona se meni manje sviđala. Stajale smo svaka sa svoje strane jarka i odmeravale rastojanje, ili smo možda pogledom odmeravale jedna drugu? Ko je ovde jak?, pitale smo jedna drugu. Koja je od nas jača, a koja slabija? Koja želi da se noću uvuče kod one druge i uplakana svije ruke oko nje?

Pa ipak, nije htela da od toga pravi nešto krupno. Tako je i rekla učiteljici koja se rasplakala pošto je prošlo nedelju dana. To je hir, rekla joj je. Ona je

puna takvih hirova. Ne obraćajte previše pažnje na to. Samo je ostavite na miru. Prerašće već to. Ona je sasvim u redu.

Govor je sa sobom odneo i svetlost. Više nije poigravala po zidovima našeg doma. Mi smo porodica svetlosti, govorila je moja majka, iako je tata samo ležao u krevetu i zurio u zid dok je bio živ. Gde je ta svetlost?, pitala sam je očima. O kakvoj to svetlosti govoriš? Možda smo oduvek odmeravale jedna drugu očima. Možda je pitanje koja je jača a koja slabija bilo tu još od samog početka?

Plašila sam se svog brata. Oduvek sam ga se plašila. A on je oduvek bio tu, sa svojim rukama i svojim besom. Dobila sam kesicu grožđica od svoje bake koja je živela gore na Severu. On mi je istrgnuo kesicu iz ruku, a meni se smrklo pred očima, pa sam zgrabila nož. Ali šta bih ja sa nožem? Smejao mi se dok je jeo.

U toaletu sam imala skrovište sa knjigama, sendvičima, voćem. Nalazilo se sasvim u dnu gornje police, iza toalet-papira koji smo uvek kupovali u balama. Kada majka zatvori vrata stana za sobom, brat bi se okrenuo prema meni, a ja otrčala u toalet. Tamo sam sedela satima. Čitala sam knjige, ili pokušavala da nekako dokučim slova, ali najčešće sam se od straha samo spoticala o reči, i nikada se nisam

sećala šta sam proćitala. Njemu bi dosadilo da ćuva stražu ispred, i postojao je neki prećutan sporazum prema kome bi tome najzad došao kraj, pa sam smela da izaðem.

Tada smo mogli da se igramo. Igrali smo se gusara, ili slepacu. Bilo bi mi dozvoljeno da se igram sa njim ako ja njemu dozvolim da mi skinu nokte. Zažmurila bih i ispružila ruke. Zatim su mu ležali na dlanovima poput nekakvih prozorćića.

Ljubav između brata i sestre. Je li tako trebalo da izgleda? On je bio ćudljiv, a ja krotka. Tako smo podelili karte. Možeš preskoćiti rundu koliko god krupne karte da imaš, uvek je govorio tata. Ako si dovoljno dobar, možeš.

A ja sam bila dobra. Umela sam da vrebam i bacim na sto krupne karte kada se ostali zanesu. Karte su se igrale, hokejaški pakovi zviždali okolo. Pozorište je bilo prisutno kao prostrano nebo. Moždau mi je ono nedostajalo najviše od svega?

Moždau ne mogu da izbegnem mamu kao što sam oduvek želela. Ona je prevelika, previše vesela, previše nadmoćna. Ali pokušavam. Vidim je u sećanju sa testom u dijamantskom prstenju, vidim je sa svom njenom snagom, koliko je samo prijatno bilo kad se naslonim na nju, dok sam bila mala. Jesam li sada velika?

Nedavno sam napunila jedanaest godina. Može se reći da je bila prava lakrdija, sa rođendanskom pesmicom i poklonima bačenim pred mene kao da sam kuče.

Da li želim da živim?, pitala je mama pošto je torta pojedena. Da li želim da živim? Oči su joj bile prikovane za moje.

Ja se odvajam, sinulo mi je. Tako su mi izgledale misli. Stalno iznova su mi govorile isto. Ja se odvajam. Odvajam se od svega što je živo, dalje su govorile misli.

Noćni počinak. Kao da koračam na štulama iznad mora. Koračala sam visoko nad površinom vode i videla oblinu zemlje.

Moglo je da bude i gore.

Soba me ćutke okružuje. Zidovi su sada goli, pošto sam iscepala postere. Sedim na prozorskoj dasci i gledam naniže, u jedino drvo u dvorištu. To je jedan kesten. Muzika se čuje kroz zid. Bratovljeva soba je kraj moje. Ja stanujem u devojačkoj sobi. Ali ona je prostrana, baš kao i sve drugo u ovom stanu. Služavke su ovde nekada imale mesta napretek. Postoji i ulaz iz dvorišta, nepoznat prolaz u kom je gvozdeno stepenište, usko i zavojito, a do njega se stiže

iz kuhinje. Ta vrata uvek stoje otvorena. Mama ne voli da zaključava za sobom. Lako se oseti zatočnikom. Ponekad se plašim da ću pričati u snu. Da će me neko čuti, i zatim to upotrebiti protiv mene. U mislima vidim pobedonosno mamino lice. To ne bi bilo pošteno.

U sobi je mračno. Ne palim lampe. Mi smo porodica svetlosti. Svetlosti. O mnogo čemu se ne da razmišljati.

Bratovljevi koraci po podu. Kreće se tamo u svojoj sobi. Istovremeno tromo i gipko. Čujem u glavi njegov glas kada nešto traži od mene. Da sklonim njegov tanjir. Da mu donesem čašu vode. Ja sam njegov sluga. Ili rob. Radim ono što mi kaže, jer se plašim stiska oko vrata. Neprijatno mi je kada pomislim kako se plašim brata. Pa ipak, često mislim o tome.

Ranije je park postojao kao mogućnost. Ranije sam se igrala na drvetu sa svojom drugaricom. Sedele smo tamo satima i pričale o svetu, onako kako smo ga mi videle. Zajedno smo boravile tamo i penjale se sve više i više, dok se ne smestimo visoko u krošnji, svaka na svoju račvu, pa tamo klatimo nogama. Sada se ona igra sa jednom drugom devojčicom. Ne znam da li su na drvetu. Ali trče po školskom dvorištu zajedno, baš kao nekada nas dve. Kada jednu iznenada obuzme zanos, pa povuče drugu sa sobom. Uz strah

koji se ponekad pojavljuje između koraka i oslobađa brzinu. I smeh koji liči na plač.

Mamin miris. Znoj u kom spava. Toplo, teško telo uz koje mogu da se privijem i pravim se da sam zaspala. Njeni duboki udasi i izdasi. Soba sa somotskim zavesama i zastakljenim ramom. Diploma iz državne škole izvođačkih veština koja uramljena visi na zidu, iznad stola sa telefonom. Crna tračica na kalendaru kao podsetnik na ovu ili onu predstavu. Smeđa staklena pepeljara. U maminoj sobi su se uvek osećale cigarete i miris tela. Ili izduvni gasovi, kada ujutru otvori prozor da provetri. Ulica se nalazila između zgrade u kojoj smo stanovali i parka. Automobili su se kretali brzo. Jurili da stignu pre nego što se upali crveno svetlo. Stanovali smo čudesno blizu parka. U šest soba sa kuhinjom. Moja mama je sigurno zaradivala hrpu novca. U dnevnoj sobi je primala učenike. Kada dođem kući iz škole, čula sam odande mamin smiren glas i učenike kako se trude. Delove dramaturgije čitavog sveta kako odjekuju stanom. Svi su se navikli na to. I drugari, mada sam u početku uvek morala da im objašnjavam situaciju. Da objašnjavam krike i smeh. Trebalo je da budemo tihi dok mama ima učenike, ili da se igramo napolju. Kada ode i poslednji učenik za taj dan, mama je uvek otvarala vrata dnevne sobe. Kao da želi da nam pokaže kako

sada smemo da budemo tu. Nervoza se i dalje osećala među zidovima, taj trud koji su učenici ulagali. Ali posle nekoliko krugova na koturaljkama, kroz kupatilo, pa u veliku sobu sa balkonskim vratima, prolaz za poslugu sa podom na crno-bele kvadraste, i ponovo u dnevnu sobu, činilo nam se kao da je prostorija ponovo naša. Vežbali smo startovanje u predsoblju. Ubrzavali od nula do sto, dok nas ne zaustave ulazna vrata. Moj brat je imao svoje druge. Ja svoje. Uglavnom su drugari mog brata gađali vrata pakovima od kojih su ostajale crne mrljice, ali događalo se da se priključimo i mi, moji drugari i ja. Nekako bismo se progurali i uputili poneki hitac. Događalo se i da odem kući kod svojih drugara, ali bi me tamo mirisi i raspored u stanu zbunjivali. Uvek mi se išlo kući. Uvek mi je nedostajala mama. Njene ruke, njena briga. Nedostajala mi je vožnja biciklom uz nju po trotoaru, kada se u mračnim večerima vraćamo kući iz pozorišta. Uvek po trotoaru, iako je bilo zabranjeno. Ljudi bi uzimali pred nama kada se pojavimo, uvek velikom brzinom, kao da je baš ta brzina bila od presudne važnosti. Mama se pričom izvlačila iz situacije kada nas zaustavi policija, sasvim lako, kao da to nije ništa.

A kada mama zaplače. Svet bi se obrušio, i plač je bio jedino što postoji. I ta nakašljavanja, i sve što su

ona istiskivala iz nje. Sve me je peklo iznutra kada ona plače. Možda bi istovremeno i razgovarala telefonom. Kolika je to odgovornost, plakala je, a ja sam bila potpuno zaokupljena njenim plačem, i time da ga shvatim, kako bih mogla da ga ublažim. Hvatala sam se za njen plač, kao za neke niti koje su se umrsile, pa sam se trudila da raspetljam jednu nit od druge, pokušavajući da zaustavim suze svojom pojavom, ali ako su snažno navirale, nije pomagalo što sam došla, jer su suze bile mnogo jače.

Čujem brata sa druge strane zida. Unutra je izgradio sopstveni studio za snimanje zvuka. Sa miksetom, zvučnicima i kablovima. Ponekad bi doveo kući neku lepu devojkicu posle škole i puštao je da peva njegove pesme. Svoje flaše sa pišaćkom je praznio noću, kad ga niko ne vidi. Mora da ih je sakrivao kada mu neko dođe u posetu. Možda su ležale pod krevetom. Mom bratu je bilo dozvoljeno da radi šta želi. Uvek je bilo tako. Možda je i meni bilo dozvoljeno. Samo je stvar u tome da mi je volja tako slaba da ne dolazi do izražaja. Kada bih postavila sebi pitanja o sopstvenom životu, ne bih umela da odgovorim na njih.

Svakog radnog dana idem u školu. U početku sam išla u suknji sa faltama i kaputu od loden vune, i pletenicama nalik na dva malena biča na leđima.

Niko drugi se nije tako oblačio, ali nisam razmišljala o tome. Sada nosim farmerke i duksericu, kao svi drugi. Škola se oseća na prašinu, kredu i vlažnu odeću. Uvek je to isti zadah, osim što proleće donese više prašine, a vlaga se katkad izgubi. Ne pišem po tabli, ni u svesci. Kad već ne govorim, onda i ne pišem. Ne mogu da radim jedno, a zanemarim drugo. Naša učiteljica se zove Brita. Jednom nedeljno razgovara telefonom sa mojom mamom. Razgovaraju o meni, i ne znam da li mi se to dopada ili ne. Dani uvek prolaze brzo. Idem tamo, pa idem kući. Ono što se dogodi u međuvremenu, nosim sa sobom, primećujem kako se razred kreće kroz dan nalik na jedno telo, a onda se neko odjednom probije iz gomile i povuče druge sa sobom, dok se kretanje nekako ne uspori i ne krene drugim putem, mirnijim, uravnoteženijim. Pažljivo slušam sve što učiteljica govori i u sebi raspoređujem reči na njihova mesta. U trpezariji se držim po strani, sedam za svoj sto i jedem. Niko mi se više ne obraća, a sećanje na mene samu u toj školi, na igre i to kako sam bila jedna od onih koji odlučuju o svemu i svačemu polako bleđi.

Povratak kući. Kada ugledam ulaz u našu zgradu, uvek se nekako stresem. Mermerni stubovi i statue, muškarac i žena koji drže balkon, jedini koji gleda prema ulici i koji pripada onima iznad nas. Slike na

zidu, anđeli na tavanici i kamene stepenice sa fosilima u sebi. Mi stanujemo na prvom spratu. Ključ u bravu i ukazuje se predsoblje sa klavirom, koji sam ponekad svirala, iako ne umem. Kući, kući. Ranije sam morala da mislim na tatu, na to kako li je i šta radi. I na to da li će dan biti od mirnijih ili od onih u kojima mu je potrebno društvo, ali sada više ne moram da mislim o tome. Smrt se isprečila između nas, pojavila se preda mnom poput reke, a ja sam prešla tu reku i izašla na drugu obalu, znajući da sam na sigurnom.

Mamina gusta, plava kosa, široka usta sa punim usnama, njen smeh. Tako zvonak, tako veseo. Toliko veselja. Umela je da me podigne jednim pokretom, i nastavi sve više i više, sve dok ne počnem da koračam zajedno sa njom, rastući sve do plafona, do svemira, i tako smo koračale i koračale zajedno. Letele. Letele nad gradom, i gledale krovove kuća ispod nas i smejale se onome što je naše, pa nastavljale dalje, dalje kroz svet, leteći. Vazduh je postajao ređi i hladniji, mrak nas obavijao, sve dok se ne okrenemo i padnemo kroz sve te slojeve sve do našeg doma, i onda bismo se naše nasred dnevne sobe sa pogledom na park. Bila je noć i grmelo je. Munje su obasjavale park, drveće bi se na nekoliko trenutaka ukazalo pred nama u svetlosti, pre nego što ponovo zavlada mrak. Mama se

smejala mom strahu od gromova. Ja bih dotrčala kod nje uplakana, pa bismo zatim stajale tamo i gledale u noć izukrštanu svetlošću, a ona se smejala. Šta je još radila? Da li bi me zatim otpatila u moju sobu? Da li bi sela na ivicu kreveta? Ne sećam se.

Možda je trebalo da odbijem ovo. Da odbijem povratak uspomena. Sedela sam tu u mraku i mislila na nju, iako nisam htela. Pa šta sam onda htela?

Htela sam da sedim u tišini koja nema kraj, da je posmatram kako raste i jača i preuzima sve. Jesam li to htela? Da, i to.

Pogledala sam sobu. Krevet na sprat sa zavesom koju je sašila mama, kraj kreveta stočić sa knjigama koje više nisam čitala, ali koje su ostale tu. Radni sto i cvetnu fotelju, na kojoj je ležala moja odeća, ona koja nije u plakaru. I cvetne tapete. Zašto je u mojoj sobi bilo toliko cveća?

Otišla sam u kuhinju, jer sam znala da tamo nema nikog. Sipala čašu vode i požurila nazad. Otpila iz čaše i spustila je na sto. Tamo se nalazila sveska sa svojim mekim, crnim koricama. Pogladih sam je rukom, jer mi se na neki način dopadalo što je tu.

Kada sam prvi put bila kod oca u bolnici, pokazivao me je svima: pacijentima, negovateljima i lekarima.

Bio je ushićen, sav je nekako blistao i ponosno je objavio: Ovo je moja ćerka. Ovo je moja ćerka. Nije mogao mirno da sedi, već je istrčao u sobu za dnevni boravak gde su se nalazili televizor i igre. Ja sam pazila da nikog ne pogledam u oči, pa sam uglavnom gledala u pod. Jedan lekar ga je naterao da uđe u njegovu kancelariju. Evo, sedite tu malo nasamo sa ćerkom, rekao je i zatvorio vrata za nama. Tata se tada nekako odjednom sav srozao i rekao: Ne mogu ništa. Ne mogu ništa. Nekoliko puta zaredom. Zatim je gledao u svoje šake, a ja u svoje, i onda se poseta završila, pa sam mogla da ostavim odeljenje za sobom i odem kod mame, koja je čekala u kafeteriji.

To je bio prvi put. Otad je bilo još poseta. Bilo je to pošto mama više nije želela da ga trpi kod kuće sa nama, pa je prešao da živi u odvojenom stanu. Nikada me nije grizla savest zbog toga što sam mu želela smrt. To je bilo najbolje rešenje.

Ali događalo se da me grize savest zbog toga što je toliko usamljen. Kod kuće je ipak bio okružen svima nama, iako je ležao na sofi, ili je, ako bi se osećao živahnije, ponekad spremao večeru posle partije karata.

Bili smo porodica svetlosti. Mamina svetlost nam je bila svima dovoljna. Ta njena svetlost kojom nas je zasipala. Ranije sam bila ponosna na mamu. Bila

je lepša od svih drugih na roditeljskom sastanku. Razgovarala je kako sa učiteljicom tako i sa drugim roditeljima. Ostavljala je utisak na sve. Niko nije bio u stanju da joj odoli. A najmanje od svih ja. Jesam li to mogla sada? Da se oduprem? Je li čitavo to moje ćutanje imalo veze sa njom, i kako je uopšte bilo moguće podariti nekom drugom toliki prostor u sopstvenom životu?

Ti si samo dete, obično je govorila mama uhvativši me ispod brade da bih gledala u nju. Ti si samo dete i sada je dosta. Čuješ li šta ti govorim? Sada je dosta.

Viđala sam svog brata u školskom dvorištu. Ja sam viđala njega i on je viđao mene.

Prvi dani su prošli kao u zanosu. Stvarno je moguće. I tako je jednostavno. Samo prestaneš. Život mi se menjao iz trenutka u trenutak. Bilo je to nešto više od odbijanja. Ne bekstvo. Već istina. Istina o meni.

Događalo se da se zapitam kako bi mi glas zvučao kada bih jednog dana iznenada nešto rekla. I da li se glas i dalje nalazi u meni i samo čeka, ili je iščezao. Kako bi zvučao? To pitanje sam postavljala sebi.

Postavljala sam sebi to pitanje, kao i pitanje odgovornosti. Jesam li gurala mamu u ludilo? Najčešće je bila mirna, ali kada bi prasnula, činilo se kao da

sam ja kriva za to. Ne samo zbog onoga što bi rekla već zato što bi odjednom postala nekako mala. Ja sam je činila malom. Bilo je grozno. Možda bi ipak trebalo da ponovo počnem da govorim, da ona ne bi iščezla. Ako moram da biram između nje i sebe same, zar ne bih izabrala nju?

Zar ne bih izabrala njenu snagu umesto svoje?

Da. Izabrala bih je. I dalje je bilo tako.

San je svake noći dolazio kao tamna magla. Spuštao se nada mnom, i imala sam samo nekoliko centimetara vazduha između svog lica i magle. Taj vazduh sam ispuњavala molitvom. Uvek istom: Dragi Bože, koji si na nebu. Čuvaj moju mamu. Učini je srećnom i ne dozvoli da joj se išta loše dogodi. Amin.

Učini je srećnom. Bože, učini je srećnijom nego što to mogu ja. Svake noći sam se molila za nju, i ne znam zbog čega sam znala da me Bog sluša, ali jednostavno je bilo tako. Imala sam pristup Bogu. Ja i Bog smo ubili mog oca. Uradili smo to zajedno, jednom zasvagda. Bog i ja.

Noću sam išla okolo po stanu i brinula se da sve bude kako treba. Da se stvari nalaze na pravim mestima u kuhinji. Da su balkonska vrata zatvorena. Dugo sam stajala u dnevnoj sobi i posmatrala mesečevu svetlost nad parkom, stavljala sigurnosni lanac na ulazna vrata, penjala se do mamine spavaće sobe i